

Onderwijsontwikkelingen in de USSR

Tegen de achtergrond van de spectaculaire ontwikkelingen in het oostblok werd op vrijdag 10 november 1989 in de jaarbeursshal te Utrecht een seminar 'Onderwijsontwikkelingen in de USSR' gehouden. Het seminar was georganiseerd door T. van der Meer van de Algemene Hogeschool Amsterdam en B. Kleekamp van het Nascholingscoördinaat van de Universiteit van Amsterdam. Gastsprekers waren prof. dr. V.V. Davydov, dr. V.S. Sobkin, en dr. E.D. Dneprov, allen verbonden aan de Pedagogische Afdeling van de Academie der Pedagogische Wetenschappen in Moskou. De bedoeling van het seminar was Nederlandse docenten in te lichten omtrent de meest recente inhoudelijke onderwijsvernieuwingen in de USSR.

De spits werd afgebroken door Davydov, die in een omstandig betoog zijn voor de kenner inmiddels vertrouwde ideeën nogmaals uiteenzette. Dat wil zeggen, dat hij betoogde dat het huidige onderwijs te zeer zou zijn gebaseerd op aanschouwelijkheid en het leren van empirische generalisaties, waarbij de leerlingen aan het leren van werkelijk theoretisch denken niet zouden toekomen. Dit theoretische denken kan de leerling zich alleen eigen maken indien hij of zij inzicht krijgt in de wordingsgeschiedenis en fundamentele uitgangsbegrippen van een bepaalde leerstof. Als didactisch middel stelde hij voor de leerstof zo vroeg mogelijk te symboliseren met behulp van schema's en modellen, terwijl hij de effecten van zijn aanpak wilde evalueren met behulp van 'vormende experimenten'. De lezer die deze samenvatting enigszins vaag vindt, heeft gelijk, maar hoeft zich niet benadeeld te vinden ten opzichte van de toehoorders bij Davydovs lezing die gespeend was van verhelderende voorbeelden. Davydovs lezing was derhalve te weinig informatief voor de kenner van zijn werk en te vaag voor de oningewijde.

Opmerkelijk was wel dat hij nu voor het

eerst zijn ideeën plaatste tegen de achtergrond van een nieuwe visie op leerling, onderwijs en maatschappij. Het onderwijs zou gehumaniseerd en gedemocratiseerd dienen te worden en het zou in eerste instantie een zorg moeten zijn van maatschappelijke groeperingen samengesteld uit ouders en leraren en vrij moeten zijn van hinderlijke staatsbemoeienis.

Davydovs betoog werd gevolgd door een lezing van de socioloog Sobkin, die verslag deed van een recentelijk door hem uitgevoerd enquête-onderzoek onder onderwijsgeven, ouders en leerlingen. Sobkin overlaadde de toehoorders in de beste Russische traditie met een duizelingwekkende reeks van percentages, maar het beeld dat uit zijn cijferrijke en anderhalf uur durende verslag oprees was uiterst vertrouwd. Ook in de Sovjetunie constateren ouders een duidelijke achteruitgang in het niveau van het onderwijs en een schrijnend gebrek aan discipline in de school. Ook in de Sovjetunie kampen de leerkrachten met een gebrek aan waardering en een ondermaatse bezoldiging, terwijl zij de ouders van hun leerlingen een toenemende onverschilligheid verwijten. Ook in de Sovjetunie, ten slotte, zijn de leerlingen ontevreden over zowel de leerstof als de leraren.

Het is de vraag wat deze bevindingen betekenen. Sobkins cijfers weerspiegelden immers slechts de meningen van de door hem ondervraagde leerkrachten, ouders en leerlingen. Dat deze personen over het algemeen niet tevreden zijn en dat de oudere generatie een duidelijke achteruitgang constateert, lijkt een fenomeen van alle tijden. Pas tegen de achtergrond van een analyse van de daadwerkelijke situatie — bijvoorbeeld een regelmatig toetsing van het kennisniveau van de leerkrachten en leerlingen — krijgen dergelijke klachten enig relif. Helaas ontbrak dit element aan Sobkins lezing.

Ten slotte sprak de historicus Dneprov over de geschiedenis van het sovjetonderwijs. Zijn betoog was zowel door de presentatie als door de inhoud verreweg het smakelijkste gerecht van de dag. Na geconstateerd te hebben dat de zegswijze dat elk volk de regering krijgt die het verdient voor zijn medeburgers veel te

hardvochtig is, stak Dneprov van wal met een gepassioneerde analyse van verschillende fases uit de geschiedenis van het sovjetonderwijs en de sovjetpedagogiek. Na dit treurig stemmende overzicht kwam hij tot een schets van de nu levende radicale onderwijsidealen. Fel keerde Dneprov zich hierbij tegen elk partij- of staatsbemoeienis met het onderwijs en hij pleitte voor een vorm van economische zelfstandigheid voor de school. Daarnaast achtte hij het van cruciaal belang dat het onderwijs gedepoliteerd en gehumaniseerd zou worden. In Dneprovs visie behoren schoolniformalen, politieke leuzen in de klas, hagiografieën van politieke leiders, liedjes over vaders Lenin, en andere vaste ingrediënten van het sovjetschoolleven binnenkort tot het verleden. Grimmig schetste hij dat de plannen hiertoe door partij-organen en ministeries gesaboteerd worden en zijn slotsom was dat hij niet optimistisch was over de mogelijkheden van een daadwerkelijke snelle vernieuwing van het sovjetonderwijs. Dneprovs vurige betoog vormde een interessant slot van een niet geheel geslaagde dag. Doel van de dag was ingelicht te worden over recente inhoudelijke onderwijsontwikkelingen in de USSR en om over deze vernieuwingen van gedachte te wisselen. Ook spraken de organisatoren de hoop uit dat over de gevolgen van deze koerswijzigingen voor de opleidingen voor het onderwijzend personeel een vruchtbare discussie gevoerd zou kunnen worden. Om verschillende redenen is het hier echter niet van gekomen.

Ten eerste verzuimde de voorzitter drs. Th. Liket de drie gastsprekers in toom te houden, waardoor zij allen hun spreektijd verdubbelden en er in het programma geen ruimte overbleef voor de geplande discussies na afloop van elke lezing. Dit onafgebroken en urenlang aanhoren van lezingen is uitermate slopend en het dalende aantal in gebruik zijnde koptelefoons (voor de simultaanvertaling) cor-

respondeerde volgens ons dan ook niet met een evenredig toenemende beheersing van de Russische taal. Het was pas in de namiddag — na afloop van de drie lezingen en enige verouderde lichtbeelden van vrolijk zingende Russische leerlingen — dat er gelegenheid was om gedurende een uur vragen te stellen. Ook hier kwam het echter niet tot een werkelijke uitwisseling van gedachten, aangezien de gasten naar oud Russisch gebruik elke vraag aangrepen voor het lanceren van een lang betoog. Vaak ook meende een tweede gastspreker het zojuist door de eerste gastspreker gegeven antwoord te moeten aanvullen, waarna de derde gastspreker nog een kleine nuancering aanbracht. Van de beoogde gedachtenwisseling was dus niet echt sprake.

Ten tweede zijn de beoogde of gerealiseerde inhoudelijke onderwijsvernieuwingen eigenlijk maar summier aan bod gekomen in de drie lezingen. Met name de laatste twee sprekers deden veeleer verslag van de nu heersende verwarring in het sovjetonderwijs en van de taaië politieke strijd die gaande is om veranderingen te kunnen bewerkstelligen. Zodoende was er te weinig materiaal voor een inhoudelijke discussie en kwamen de gevolgen van beoogde koerswijzigingen voor de opleidingen voor onderwijzend personeel in het geheel niet aan bod. In de loop van de dag werd de doelstelling te berichten over recente inhoudelijke vernieuwingen steeds meer uit het oog verloren en kwam het accent te liggen op de strijd die onze sovjetcollega's op dit moment leveren om een aantal vrijheden te verwerven die hier reeds lang gemeengoed zijn. Deze accentverschuiving was natuurlijk heel begrijpelijk in het licht van de huidige politieke context in de USSR, maar tevens betreurenswaardig gezien het doel van de bijeenkomst.

R. van der Veer
(Rijksuniversiteit Leiden)